

**Revisiting Iran's Relationship with the Second Taliban Government from the
Perspective of Symbolic Interaction**

Hamid Ahmadinejad¹

Received Date: 2024/11/29

Accept Date: 2026/02/18

Cite: Ahmadinejad, H. (2026). Revisiting Iran's Relationship with the Second Taliban Government from the Perspective of Symbolic Interaction. *Crisis Studies of the Islamic World*, 13(1), 33-60.

DOI: 10.22034/csiw.2026.734793

Abstract

The formation of the second government of the Islamic Emirate in Afghanistan in 2021 marked the beginning of a new chapter in relations between the Islamic Republic of Iran and Afghanistan. Given the history of hostility between Iran and the Taliban, the group's return to power provided an opportunity to examine the transformation of the Islamic Republic of Iran's strategy toward developments in Afghanistan. This study aims to reassess the reasons underlying Iran's pragmatic approach toward the Taliban. Employing a descriptive-explanatory method and drawing upon the theoretical framework of symbolic interactionism, the study seeks to answer the following question: What explains the Islamic Republic of Iran's pragmatic approach toward the Taliban from 2021 to 2024, despite the ideological differences and contradictions that exist between the two sides? The research hypothesizes that, despite ongoing tensions, Iran has prioritized pragmatism in its relations with the Taliban. The findings indicate that the Islamic Republic of Iran, through its interpretation of the Taliban's actions within an interactive framework, has shifted its strategic priority regarding the group from an ideological orientation to a pragmatic one.

Keywords: Iran-Afghanistan relations, Taliban, Government of the Islamic Emirate of Afghanistan, Symbolic interactionism, Pragmatism

¹. Assistant Professor, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran. ahmadinejad.h@lu.ac.ir

Introduction

The Taliban's return to power in August 2021 and the subsequent establishment of the second Islamic Emirate in Afghanistan marked a turning point in relations between Afghanistan and the Islamic Republic of Iran. Given the history of hostile and tense relations between the two sides during the Taliban's first period in power, this development represented a significant test of whether Iran's foreign policy approach had fundamentally changed. Unlike in the past—when ideological and religious differences played a prominent role in bilateral relations and contributed to deep mistrust—Tehran adopted a pragmatic and relatively engagement-oriented approach during this new period, rather than pursuing a policy of confrontation. This shift was influenced not only by regional and international developments but also by Iran's interpretation of the Taliban's behavior and the signals it had conveyed over the preceding three years.

1. Research Method and Theoretical Framework

This study employs a descriptive-analytical approach grounded in the theoretical framework of symbolic interactionism. The research data were collected through a review of scholarly sources, an examination of official documents, and an analysis of statements made by Iranian and Taliban officials. The collected data were subsequently evaluated using content analysis and comparative analysis. The study hypothesizes that, despite profound ideological and religious differences, Iran has shifted its strategic priority from ideological confrontation toward pragmatism and relative cooperation with the Taliban. This shift in approach has resulted from Iran's reassessment of the regional environment and its positive interpretation of certain behavioral signals conveyed by the Taliban.

Symbolic interactionism, with its emphasis on the role of meaning in shaping behavior, offers a valuable lens for understanding relations between Iran and the second Islamic Emirate. According to this theory, political actions are not merely mechanical responses to the actions of another party; rather, they are shaped by the meanings that each state attributes to the other's behavior. Within this framework, relations between Iran and the Islamic Emirate can be analyzed as a process of mutual meaning-making. In other words, the subjective perceptions and identity-based interpretations that each side develops regarding the other play a decisive role in determining the nature of their interaction.

2. Discussion

An analysis of the three-year trajectory of relations between Iran and the Taliban indicates that Tehran's policy has been significantly influenced by the actions and signals of the other side. Four main categories of interactive signals conveyed by the Taliban can be identified:

2.1. Reduction of Direct Threats to Iran

The Taliban sought to project a less threatening image than in the past by providing assurances to Afghanistan's Shi'a communities, allowing the relatively free observance of religious ceremonies such as Muharram, and taking measures to restrict the production and trafficking of narcotics. From Tehran's perspective, these signals indicated a shift in the Taliban's approach and a departure from the anti-Shi'a positions associated with its first period in power.

2.2 .Security and Border Cooperation

The two sides share common interests in areas such as combating ISIS and maintaining security along their common border. Although border incidents have occurred in recent years, the Taliban have, on several occasions, attempted to manage such incidents through apologies or by attributing them to misunderstandings. Within the framework of symbolic interactionism, this approach was interpreted as a willingness to reduce tensions.

2.3 .Recognition of Some of Iran's Sensitivities

On certain occasions, the Taliban have adopted political positions compatible with Iran's preferences, including condemning Israel over its attack on the Iranian consulate in Damascus and expressing verbal support for Iran's defensive actions. Although these measures have largely remained at the level of official statements, they have nevertheless carried symbolic significance from a diplomatic perspective and have served as signals of political rapprochement.

2.4 .Emphasis on Diplomacy in Resolving Disputes

In cases such as the dispute over Iran's share of the Helmand River's water resources, the Taliban have advocated resolving disagreements through dialogue and negotiation. Likewise, following an incident involving disrespect toward Iran's national anthem at a conference, an official apology was issued in an attempt to restore a message of friendship and mutual respect.

In response to these signals, Iran has also strengthened its engagement-oriented approach. This engagement has included transferring responsibility for the Afghan embassy in Tehran to Taliban representatives, signing economic and security memoranda of understanding, expanding trade cooperation, and participating in joint regional meetings. The primary motivations behind this policy have been to manage security threats, preserve Iran's influence in Afghanistan, and prevent the expansion of the presence of competitors such as Pakistan, Saudi Arabia, and the United States.

Nevertheless, the findings indicate that the positive trajectory of bilateral relations lacks sufficient stability and durability. Issues such as the Taliban's failure to fulfill their commitments concerning the Helmand River's water resources, cultural and linguistic restrictions, recurrent border incidents, and

the failure to contain ISIS suggest that the Taliban's approach toward Iran is less a consequence of a fundamental transformation in its ideological orientation than a temporary tactic aimed at consolidating its domestic power. Consequently, there remains a possibility that changes in Afghanistan's domestic conditions or regional dynamics could redirect relations between the two sides from engagement toward confrontation.

3. Conclusion and Suggestions

The findings of the study indicate that, during the Taliban's second period in power, the Islamic Republic of Iran, by interpreting the group's behavior through the lens of symbolic interactionism, has distanced itself from its previous ideological approach and adopted pragmatism as the principal basis of its policy. This policy rests on several fundamental considerations:

- Maintaining security along Iran's eastern borders and countering common threats;
- Preventing the influence of rival powers and managing the balance of power in Afghanistan;
- Exploiting Afghanistan's economic, transit, and geopolitical potential; and
- Managing the humanitarian and social consequences of the large-scale migration of Afghans to Iran.

Nevertheless, the analysis suggests that current relations are based less on a strategic alliance than on short-term pragmatism. Accordingly, their sustainability depends on the continuation of the Taliban's engagement-oriented behavior, and any significant change in the group's conduct would compel Iran to reassess its policy. The study recommends that, while maintaining channels of dialogue and engagement, Iran pursue the following preventive measures: strengthening border and security infrastructure, creating mutual economic interdependence, supporting aligned groups within Afghanistan, and utilizing the capacities of regional organizations and powers to contain threats emanating from the Taliban.

بازخوانی رابطه ایران با دولت دوم طالبان از منظر کنش نمادین

حمید احمدی نژاد^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۱/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۰۹

استناد: احمدی نژاد، حمید. (۱۴۰۵). بازخوانی رابطه ایران با دولت دوم طالبان از منظر کنش نمادین. *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۱۳ (۱)، ۶۰-۳۳.

DOI: 10.22034/csiw.2026.734793

چکیده

شکل‌گیری دولت دوم امارت اسلامی در افغانستان (۲۰۲۱)، سرآغاز روابط نوینی در تعاملات میان جمهوری اسلامی ایران و افغانستان بود. به قدرت رسیدن طالبان، با توجه به پیشینه خصومت‌آمیز این گروه با ایران، به مثابه آزمونی برای بررسی دگردیسی راهبرد جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با تحولات افغانستان عمل کرد. هدف این پژوهش، بازخوانی علت رویکرد عمل‌گرایانه ایران در قبال طالبان است. بنابراین، نویسنده با اتکا به روش توصیفی-تبیینی و چارچوب نظری تعامل‌گرایی نمادین در پی پاسخ به این پرسش است که علت رویکرد عمل‌گرایانه جمهوری اسلامی ایران در قبال طالبان از زمان شکل‌گیری آن تا سال ۲۰۲۴، علی‌رغم بروز برخی اختلافات و تضادهای ایدئولوژیک میان آن‌ها، چه بوده است؟ فرضیه تحقیق بدین صورت طرح شده است که ایران علی‌رغم بروز برخی تنش‌ها، تلاش داشته در روابط با طالبان، عمل‌گرایی را در اولویت قرار دهد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی ایران با تفسیر کنش‌های طالبان در چارچوب الگوی تعاملی، اولویت راهبردی خود در قبال این گروه را از سطح ایدئولوژیک به سطح عمل‌گرایی منتقل ساخته است.

واژگان کلیدی: روابط ایران و افغانستان، دولت امارت اسلامی، تعامل‌گرایی نمادین، عمل‌گرایی

^۱. استادیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد،

ایران. ahmadinejad.h@lu.ac.ir

این مقاله تحت لایسنس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License) در دسترس شما قرار گرفته است. برای اطلاع از جزئیات به آدرس <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.en> مراجعه نمایید.

مقدمه

سال ۲۰۲۳ شاهد رخدادی تازه در کشور افغانستان بود که پیامدهای آن نه تنها محدود به مرزهای این کشور نماند، بلکه تأثیرات گسترده و قابل توجهی بر منطقه و به ویژه کشورهای همسایه داشت. این اتفاق، به قدرت رسیدن طالبان تحت عنوان دولت دوم امارت اسلامی بود که پس از حدود دو دهه، بدون درگیری و خونریزی و تنها طی چند روز توانست کابل (قلب افغانستان) و کاخ ریاست جمهوری را در ۱۵ اوت ۲۰۲۳ تصرف کند. پس از آن، در ۱۷ اوت، ذبیح الله مجاهد سخنگوی طالبان در یک نشست خبری وعده تشکیل دولت فراگیر را داد. در نهایت در ۳۱ آگوست، شاهد پرواز آخرین هواپیمای نظامی آمریکا از فرودگاه بین‌المللی حامد کرزی و پایان بیش از دو دهه حضور این کشور در افغانستان بودیم. به این ترتیب، افغانستان بار دیگر شاهد به قدرت رسیدن گروهی شد که در فاصله سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱ تجربه دولت‌مداری و کشورداری داشتند.

از این منظر، شکل‌گیری یک حکومت جدید در افغانستان بیانگر شکل جدیدی از تعاملات، سیاست‌ها و روابط خارجی بود که بسیاری از همسایگان این کشور را تحت تأثیر قرار داد. در این راستا، افغانستان که همواره از جنبه‌های مختلف ژئوپلیتیکی، سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی برای جمهوری اسلامی ایران حائز اهمیت ویژه‌ای بود، با استقرار طالبان بیش از پیش مورد توجه قرار گرفت. آنچه این اهمیت را دوچندان می‌کرد، تجربه زیسته روابط بین ایران و طالبان در دوره اول امارت اسلامی بود که با چالش‌های عدیده‌ای همراه شد؛ اما برخلاف آن دوره که روابط دوجانبه دو کشور بر پایه غلبه عناصر ایدئولوژیک و تنش‌های فزاینده پیش می‌رفت، از همان ابتدای به قدرت رسیدن طالبان در سال ۲۰۲۱، رویکرد ایران شاهد تغییرات و مواضع متفاوتی نسبت به دوره اول بود. به عبارت دیگر، شواهد نشان می‌داد که رهبران ایران در تلاش بودند تا به جای تأکید بر اختلافات ایدئولوژیک، نگاهی پراگماتیک‌تر در برخورد با طالبان اتخاذ کنند.

نکته قابل توجه این بود که این رویکرد ایران نه تنها متأثر از تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، بلکه به‌طور مستقیم تابع تفسیر کنش‌ها و رفتارهای طالبان بود. در واقع کنش طالبان مبنی بر گرایش به هماهنگی با شرایط منطقه‌ای و تعامل با همسایگان، نقش بسزایی در تنظیم رویکرد ایران نسبت به دولت امارت اسلامی داشت. بر همین اساس، مقاله حاضر با هدف کنکاش در رویکرد سه‌ساله ایران در قبال طالبان، به این سؤال می‌پردازد که علت رویکرد عمل‌گرایانه جمهوری اسلامی ایران در قبال طالبان از زمان شکل‌گیری آن تا سال ۲۰۲۴، علی‌رغم بروز برخی اختلافات و تضادهای ایدئولوژیک میان آن‌ها، چه بوده است؟ برای پاسخ به این پرسش، نویسنده با اتکا به رویکرد تعامل‌گرایی نمادین و روش توصیفی-تحلیلی، فرضیه پژوهش مبنی بر کنش عمل‌گرایانه ایران در قبال طالبان و چشم‌پوشی از تمایزات ایدئولوژیک با آن را طی سه سال گذشته مورد بررسی قرار

می دهد.

۱- پیشینه پژوهش

جدول ۱- پیشینه پژوهش

نویسنده (گان)	(داودی و همکاران، ۱۴۰۲)؛ (Davoodi and et al, 2023)
عنوان	قدرت یابی طالبان و رویکرد جمهوری اسلامی ایران
نتایج	این مقاله با سؤال از رویکرد ایران در قبال طالبان معتقد است در صورتی که طالبان به سمت توزیع قدرت با دیگر اقوام افغان به ویژه شیعیان حرکت کند، ایران و طالبان می توانند هماهنگ باشند. اما در صورت عکس این اتفاق، به نظر می رسد روابط دوجانبه این دو دوستانه نخواهد بود.
نویسنده (گان)	(کریمی و همکاران، ۱۴۰۲)؛ (Karimi and et al, 2023)
عنوان	چالش ها و فرصت های امارت اسلامی افغانستان در روابط با ایران
نتایج	این مقاله با اعتقاد به دیدگاه های متفاوت در ایران درخصوص به قدرت رسیدن طالبان، با هدف بررسی چالش ها و فرصت های روی کار آمدن این دولت بدین نتیجه رسیده که ایران در صدد بوده تا با رویکردی واقع گرایانه و در راستای منافع ملی خود براساس عقلانیت سیاسی به روابط با طالبان بنگرد.
نویسنده (گان)	(شفیعی، ۱۴۰۲)؛ (Shafiee, 2023)
عنوان	از همکاری تا منازعه: تحلیلی بر روابط ایران و طالبان
نتایج	نویسنده در این مقاله به بررسی علل ایجاد منازعه در روابط میان این دو در دوره سوم یعنی از سال ۱۴۰۰ به بعد پرداخته است. نتایج مقاله حاکی از آن است که از بین رفتن تهدید مشترک یعنی آمریکا میان دو دولت ایران و طالبان، سبب وقوع وضعیت منازعه میان دو کشور شده است؛ اما نویسنده معتقد است طرفین می توانند فرهنگ کانتی یا لاکي را جایگزین تنازع نمایند.
نویسنده (گان)	(نقوی و ظاهر، ۲۰۲۳)؛ (Naqvi and Zaheer, 2023)
عنوان	سیاست ایران در قبال طالبان: رویکردی محتاطانه برای حداکثر سود
نتایج	در این مقاله نویسندگان با اعتقاد به خصومت گذشته میان ایران و طالبان معتقدند پس از اوت ۲۰۲۱ و به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان، ایران رویکردی کاملاً محتاطانه در قبال دولت امارت اسلامی اتخاذ کرده است. به همین ترتیب مقاله استدلال می کند که طالبان نیز به دلایل مختلف نیازمند به رابطه همکاری با ایران است.

نویسنده(گان)	(عباسیان، ۲۰۲۳)؛ (Abbasian, 2023)
عنوان	دشمن دشمن من: رویکرد ایران به ظهور مجدد طالبان
نتایج	این مقاله با اعتقاد به رویکرد متفاوت تهران در قبال طالبان به بررسی عوامل داخلی و منطقه‌ای مؤثر در سازش با آن پرداخته و نشان می‌دهد که با وجود برخی چالش‌ها بین ایران و طالبان، اما در نهایت مزایای تعامل با دولت امارت اسلامی برای ایران به اندازه‌ای است که مانع تهران از ترک روابط خوب با طالبان می‌شود.
نویسنده(گان)	(سعیدی، ۲۰۲۲)؛ (Saeedi, 2022)
عنوان	جنگ خاموش؛ بحران آب افغانستان و ایران
نتایج	نویسنده در این مقاله استدلال می‌کند با وجود سابقه مشکلات آب بین ایران و افغانستان، اما این چالش هرگز به جنگ و درگیری مستقیمی بین آن‌ها منجر نشده است. از این منظر مقاله معتقد است افغانستان تا سال ۲۰۱۸ بر این باور بود که با کنترل آب‌های خروجی خود به سمت ایران، می‌تواند رفتار و تصمیمات سیاسی ایران در زمینه‌های اقتصادی و مهاجران را تحت تأثیر قرار دهد.

(منبع: نویسنده)

با توجه به اهمیت موضوع، مقالات بسیاری به‌ویژه به زبان فارسی به رشته‌ی تحریر درآمده‌اند که هر کدام از منظر و دیدگاه خاصی به تبیین مسئله پرداخته‌اند. مقاله کنونی، ضمن اتکا به منابع پیشین، با نگاهی متفاوت و از دریچه تعامل‌گرایی نمادین و نیز رویکردی دوجبه‌ی به بررسی مسئله تحقیق خواهد پرداخت؛ بدین معنا که اولاً نشان می‌دهد با وجود همه چالش‌ها و اختلافات، جمهوری اسلامی ایران تلاش داشته است عمل‌گرایی را نسبت به طالبان در دستور کار قرار دهد و ثانیاً این راهبرد ایران تاکنون بیش از هر چیز، وابسته و برآمده از کنش‌ها و رویکرد دولت امارت اسلامی افغانستان بوده است. لذا در صورت تغییر کنش طالبان، کنش و رویکرد ایران نیز قاعدتاً با تفسیر آن دچار تغییر خواهد شد.

۲- چارچوب تبیین؛ نظریه تعامل‌گرایی نمادین

نقش‌آفرینی و پاسخ بر اساس معنا، اصلی‌ترین ویژگی تعامل‌گرایی نمادین است (Blumer, 2004, p. 30). هربرت بلومر، اولین کسی است که در سال ۱۹۷۳ واژه «تعامل نمادین» را به کار برد و به همین دلیل از او به عنوان بنیان‌گذار این نظریه نام برده می‌شود (رضادوست و رستمی، ۱۳۹۷، ص. ۱۶) (Rezadoost and Roostami, 2018, p. 16). قوی‌ترین گزاره کاربرد این تئوری در روابط بین دولت‌ها، استدلال الکساندر ونت است که می‌گوید: «تعامل‌گرایی نمادین را می‌توان نه تنها در

سطح افراد و گروه‌ها در داخل دولت‌ها، بلکه در سطح دولت‌ها در روابط بین‌الملل نیز به کار برد» (Adler-Nissen, 2016, p. 29). از مهم‌ترین اصول این تئوری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱) انسان‌ها از تجربه‌ها معانی را می‌سازند.
 - ۲) معانی به احساس انسان‌ها از دنیای پیرامونشان شکل می‌دهد.
 - ۳) معانی با معنادارسازی، رفتارها را شکل می‌دهد.
 - ۴) رفتار در تناسب با نقش‌های مورد پذیرش است.
- این اصول از یک سو نشان‌دهنده آن است که این تئوری حول محور «معنا» که در فرآیند تعامل میان افراد ایجاد می‌شود، می‌چرخد (Blumer, 1969, p. 4) و از سوی دیگر بیانگر ماهیت خاص و منحصر به فرد این تعامل است که در محیط انسان‌ها شکل می‌گیرد. علت این خاص بودن نیز آن است که انسان‌ها صرفاً به کنش‌های یکدیگر واکنش نشان نمی‌دهند، بلکه واکنش آنان بر اساس معنایی است که به کنش‌های دیگران نسبت می‌دهند (پرهام‌نیا، ۱۴۰۰، ص. ۱۶۸) (Parhamnia, 2021, p. 168). ذیل این تئوری، ذهن و درک انسان همانند آینه‌ای فعال، اشیاء، امور و پدیده‌ها را معنا می‌کند (باقری و خسروی، ۱۳۸۷، ص. ۱۷۱) (Bagheri and Khosravi, 2008, p. 171). در این روند به تناسب تأثیر ادراک ذهنی بر کنش و انتخاب (Mittzen, 2006, p. 344)، فرصت‌ها و تهدیدها نیز تا حد بسیار زیادی ذهنی و معنایی خواهند بود (Viotti and Kauppi, 2012, p. 290). بنابراین، در نتیجه معناها، روابط می‌توانند متعامل یا متقابل باشند. تفسیر این اصل در روابط بین‌الملل این نکته خواهد بود که بازیگران و نظام بین‌الملل، سازه‌های اجتماعی و در معرض تغییر هستند. چارچوب کلی روند تأثیرگذاری تعامل‌گرایی نمادین بر روابط بین کشورها را می‌توان به صورت زیر نشان داد:

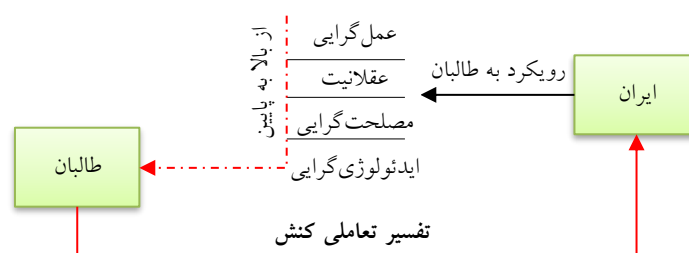
شکل ۱- روند تأثیر تعامل‌گرایی بر روابط دولت‌ها

(Source: Nickerson, 2023, p. 2)

نظریه تعامل گرایی نمادین با تأکید بر نقش معنا در شکل گیری رفتارها، می تواند به درک روابط ایران و دولت دوم امارت اسلامی کمک کند. بر اساس این نظریه، کنش های سیاسی صرفاً واکنش های مکانیکی به اقدامات طرف مقابل نیستند، بلکه بر پایه معانی ای که هر دولت به رفتار دیگری نسبت می دهد، شکل می گیرند. در این چارچوب، روابط ایران و امارت اسلامی را می توان به عنوان فرآیندی از معناسازی متقابل تحلیل کرد؛ به این معنا که برداشت های ذهنی و تفاسیر هویتی هر دو طرف از یکدیگر، تعیین کننده نوع تعامل آنهاست. در این راستا، ایران با تحلیل «نماها» و «علائم ارسالی» طالبان، از جمله صدور بیانیه هایی در خصوص احترام به حاکمیت ایران، مواضع آنها در قبال داعش، تأکید بر تعامل مرزی و... این گروه را به عنوان «کنشگری غیرتهدید آمیز» یا حتی «شریک امنیتی موقت» معناسازی کرده است. این پویایی تفسیرها نشان می دهد که چرا با وجود پیشینه خصومت آمیز و در مواردی بروز تنش، ایران تعامل و همکاری با طالبان را در دستور کار قرار داده است. مدل مفهومی پژوهش در قالب این فرض را می توان به صورت زیر نشان داد:

شکل ۲- مدل مفهومی پژوهش

(منبع: نویسنده)

۳- اهمیت افغانستان در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

پیش از جدایی به جغرافیای مشترک دو کشور ایران و افغانستان، «آریانا» و پس از آن «خراسان» اطلاق می شد. اما تصرف سرزمین امروزی افغانستان به وسیله احمدشاه ابدالی در سال ۱۷۴۷ میلادی، گامی مؤثر در تشکیل کشور جدید افغانستان بود. پس از گذشت یک قرن انعقاد قرارداد پاریس در ۱۸۵۷ م. منجر به استقلال افغانستان و سرآغاز روابط رسمی دیپلماتیک آن با ایران شد (سجادی و سیرت، ۱۴۰۳، ص. ۷۳) (Sajjadi and Sirat, 2024, p. 73). از آن زمان به بعد تاکنون به طور پیوسته در روابط دو کشور متغیرهای نوینی مانند موقعیت ژئوپلیتیکی، شکل جغرافیایی و

ویژگی محاط بودن افغانستان و سرانجام رودخانه مرزی هیرمند تأثیرگذار بوده است (جان‌پرور و همکاران، ۱۳۹۷، ص. ۴۳) (Janparvar and et al, 2018, p. 43)؛ اما با وجود همه این عوامل مؤثر و بعضاً تنش‌زا، همچنان به دلیل تاریخ، مفاخر، تمدن، فرهنگ و... تقریباً یکسان، اشتراکات بنیادی ایرانیان و مردم افغانستان بیش از هر کجای دیگر در این عالم است (لطفی، ۱۳۹۴، ص. ۶۱) (Lotfi, 2015. P. 61). این اشتراکات باعث شده تا دو کشور فارغ از تنش‌ها، جایگاه مهم و برجسته‌ای در سیاست خارجی یکدیگر داشته باشند که این اهمیت پس از مقطع زمانی انقلاب اسلامی دوچندان شده است. در همین ارتباط از مهم‌ترین علل جایگاه قابل توجه افغانستان در سیاست خارجی ایران می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۳-۱- ژئوپلیتیکی

جغرافیا همواره نقش مهمی در محاسبات سیاسی و سیاست خارجی بازیگران دارد (Sharma and Sinha, 2019, p. 116). در همین راستا افغانستان با توجه به واقعیت ژئوپلیتیک پیچیده‌ای که دارد، از نظر ژئوپلیتیکی برای جمهوری اسلامی ایران بسیار مهم است. در افغانستان، از یک طرف مجموعه‌ای از گروه‌های قومی وجود دارد که شامل ۹ گروه قومی اصلی و بیش از ۱۰ گروه کوچک‌تر هستند و از سوی دیگر ضعف دولت-ملت‌سازی میان این گروه‌ها وجود دارد. یافته‌ها حاکی از آن است در کشورهایی با این نوع ساختار که از موزائیک‌های قومی رنج می‌برند، احتمال درگیری‌ها زیاد است و در همین ارتباط ایران با داشتن ۸۱۵ کیلومتر مرز مشترک، می‌تواند به شدت متأثر از تحولات قومی افغانستان باشد. علاوه بر این، قابلیت‌های ژئوپلیتیکی افغانستان از منظر اتصال برای ایران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در صورت تأمین امنیت می‌تواند به تنوع مسیرهای ارتباطی ایران و آسیای مرکزی کمک کند. در نهایت، علاوه بر این ابعاد در سطح ژئوپلیتیکی، افغانستان از منظر ژئواستراتژیک نیز برای ایران حائز اهمیت است. حضور طولانی مدت آمریکا، ناتو و دیگر بازیگران رقیب، رابطه با افغانستان را برای جمهوری اسلامی ایران حساس‌تر و جدی‌تر کرده است (Jahanbakhsh and Shah Mohammadi, 2023, p. 108).

۳-۲- ژئوکالچری

افغانستان و ایران مشترکات تاریخی و فرهنگی زیادی دارند که آن‌ها را به هم پیوند می‌دهد. روابط فرهنگی عمیق بین این دو کشور، بازتاب‌دهنده تاریخ‌های درهم‌تنیده و نزدیکی جغرافیایی آن‌ها است. هر دو کشور میراث غنی دارند که قرن‌ها تعامل، مهاجرت و تبادلات فرهنگی آن‌ها را شکل داده است. این ارتباط تاریخی به میراث فرهنگی مشترک کمک کرده و حس خویشاوندی بین مردم دو سوی مرز را تقویت کرده است (Elham and Samimi, 2023, p. 11). به این ترتیب،

اهمیت ژئوکالچر افغانستان برای ایران، با توجه به پیوندهای کهن تاریخی و فرهنگی، بسیار زیاد است؛ تا آنجا که بسیاری از صاحب‌نظران از این کشور به‌عنوان حیات خلوت فرهنگی ایران یاد می‌کنند. ریشه‌های عمیق فرهنگی، تاریخی و زبانی چنان سرنوشت دو کشور را به هم گره زده که هیچ‌کس نمی‌تواند جای خالی ایران را به لحاظ فرهنگی در این کشور پر کند. بنابراین، ایران بازیگری بی‌بدیل در عرصه‌ی فرهنگ افغانستان بوده است (موسوی و قنبری، ۱۳۹۹، ص. ۲۹۴) (Mousavi and Ghanbari, 2021, p. 294).

۳-۳- سیاسی-امنیتی

موقعیت ژئوپلیتیکی افغانستان باعث شده است تا وضعیت امنیتی آن دارای ابهام و پیچیدگی بسیاری باشد. این کشور در میان سه سیستم امنیتی خاورمیانه، شبه‌قاره هند (جنوب آسیا) و آسیای میانه قرار گرفته است. علاوه بر آن، حضور طولانی‌مدت نیروهای خارجی در افغانستان، هیچ‌گاه بدون پیامدهای سیاسی و امنیتی برای همسایگان نبوده است. بنابراین، باید اذعان داشت که امنیت در افغانستان باعث تسری به کشورهای همجوار و به همان شکل، بی‌ثباتی آن زمینه ناامنی منطقه و همسایگان، به‌ویژه ایران را فراهم می‌آورد (موسوی و قنبری، ۱۳۹۹، ص. ۲۹۳) (Mousavi and Ghanbari, 2021, p. 293). از سوی دیگر، آمیختگی شدید مسائل داخلی و خارجی در بروز بحران در افغانستان باعث شده است تا این کشور در چارچوب سیاست خارجی و به‌ویژه امنیت ملی ایران، همواره فراتر از یک کشور تعریف شود. به عبارتی تأثیر عوامل داخلی و خارجی، انگیزه‌های ساختاری و تاریخی و در نهایت موقعیت جغرافیایی به آمیزه‌ای از مسائل تبدیل گردیده که باعث شده است تا مهم‌ترین مسئله‌ای که سرنوشت افغانستان را با ایران پیوند می‌زند، موضوع امنیت باشد (کیوان‌حسینی، ۱۳۹۲، ص. ۵) (Keivanhosseiny, 2013, P. 5).

۳-۴- ژئواکونومیکی

در بُعد اقتصادی، به همان میزان که افغانستان برای ایران دارای اهمیت است، جمهوری اسلامی نیز در راهبردهای اقتصادی افغانستان همواره نقش ویژه‌ای داشته است. بدین معنا، افغانستان همیشه یکی از شرکای تجاری ایران بوده است. اقتصاد ضعیف افغانستان و انزوای بین‌المللی آن، فرصت بزرگی برای ایران در جهت توسعه روابط تجاری با این کشور فراهم کرده است؛ به‌ویژه که در پی تحریم‌های اقتصادی، ایران همواره در حال تغییر ساختار تجارت خارجی خود بوده است و در این راستا، افزایش تجارت با کشورهایی مانند افغانستان که تحت تحریم آمریکا قرار ندارند یا تحریم‌ها را در روابط تجاری خود با ایران نادیده می‌گیرند، به حفظ جریان مبادلات و رشد اقتصادی آن کمک می‌کند (Ishtiaq and et al, 2022, p. 30). به همین ترتیب، مسیر ریلی ایران یعنی بندر

چابهار (شکل)، به عنوان یک مزیت جغرافیایی در مقابل بندر کراچی پاکستان، با توجه به محصور بودن افغانستان در خشکی، ظرفیت بالقوه‌ای برای تغییر بازی در مناطق متصل است و به این کشور اجازه می‌دهد تا از طریق دریا به هند به عنوان یک مسیر جایگزین دسترسی داشته باشد.

شکل ۳- مسیر ترانزیتی چابهار

(Source: Kaleji, 2024)

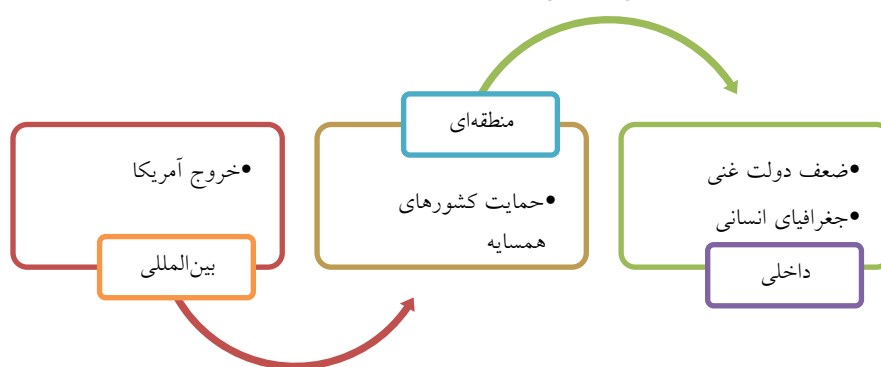
با توجه به موارد بالا می‌توان اذعان داشت که سیاست خارجی ایران در قبال افغانستان بر اساس تعامل پیچیده‌ای بین ابعاد ژئوپلیتیکی، ژئوکالچری، سیاسی-امنیتی و ژئواکونومی شکل گرفته است. موقعیت ژئوپلیتیکی افغانستان امنیت مرزهای ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد، در حالی که پیوندهای فرهنگی و تاریخی به ایران امکان می‌دهند تا از ابزارهای نرم‌افزاری برای نفوذ در این کشور استفاده کند. در نهایت، امنیت افغانستان به عنوان یک عامل کلیدی، بر روابط اقتصادی و سیاسی ایران با این کشور تأثیر می‌گذارد. این ابعاد در کنار یکدیگر عناصر شکل‌دهنده رویکرد ایران نسبت به افغانستان هستند.

۴- به قدرت رسیدن دولت دوم امارت اسلامی

در میانه آشفتگی‌های پس از خروج نیروهای شوروی، افغانستان شاهد برآمدن گروهی مسلح به نام طالبان در سال ۱۹۹۴ بود. این گروه با علقه‌های مذهبی و سیاسی، ریشه در مناطق روستایی استان قندهار داشت. طالبان به سرعت از یک نیروی کوچک مرکب از دانشجویان و علمای دینی افغانستان به جنبشی تبدیل شدند که به دنبال مقابله با جنایت و فساد بودند. طالبان از آن زمان تاکنون در دو مرحله به قدرت سیاسی در افغانستان رسیدند. مرحله اول از اواخر سال ۱۹۹۶ آغاز

شد؛ زمانی که توانستند کابل را به کنترل درآورده و بر دوسوم افغانستان حکومت کنند. این مقطع با حمله آمریکا به افغانستان پس از حادثه ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ به پایان رسید (داودی و همکاران، ۱۴۰۲، ص. ۱۴۴) (Davoodi and et al, 2023, p. 144). از آن زمان به بعد و پس از گذشت حدود دو دهه، طالبان مجدداً در ۱۵ اوت ۲۰۲۱ با سقوط دولت اشرف غنی و پایان حضور نیروهای بیگانه در این کشور به قدرت رسید. در این میان، بیش از همه عوامل مختلف، سه علت اساسی در سطوح کلان، منطقه‌ای و داخلی در به قدرت رسیدن طالبان نقش‌آفرینی داشتند.

شکل ۴- علل ریشه‌ای به قدرت رسیدن طالبان

(منبع: نویسنده)

۴-۱- خروج آمریکا

سیاست خارجی ترامپ به‌عنوان یک رهبر غیرقابل پیش‌بینی (Mossalanejad, 2018, p. 46)، با طرد هرگونه بقایای سیاست‌های اوباما و حتی بوش، پیوند وثیقی داشت (Sloan, 2020, p. 38). از این‌رو، او برای پایان دادن به میراث بوش و اوباما به دنبال راهی برای خروج نیروهای نظامی آمریکا از افغانستان بود. ترامپ راه‌حل این خروج را در مذاکره بدون قید و شرط با طالبان دید. نتیجه این فرآیند پس از دو سال مذاکره، امضای توافقنامه دوحه در ۲۹ فوریه ۲۰۲۰ میان طالبان و دولت آمریکا بود که بر اساس آن، طالبان تعهد کردند رابطه خود با القاعده را قطع کنند و در مقابل، آمریکا نیز متعهد شد که ظرف ۱۴ ماه از افغانستان خارج شود تا دولت اسلامی جدیدی در این کشور شکل بگیرد. در ادامه این روند، بایدن پس از ترامپ، بر تعهد آمریکا به توافق دوحه پایبند ماند که در نهایت نتیجه آن خروج آمریکا از افغانستان و به قدرت رسیدن طالبان بود. به‌واقع می‌توان گفت آمریکا با توافقنامه دوحه، ضمن مشروعیت بخشیدن به طالبان، آن‌ها را به نیرومندترین مخاطب در افغانستان تبدیل کرد (دولتیار، ۱۴۰۰، ص. ۴۳۴) (Dawlatyar, 2021, p. 434).

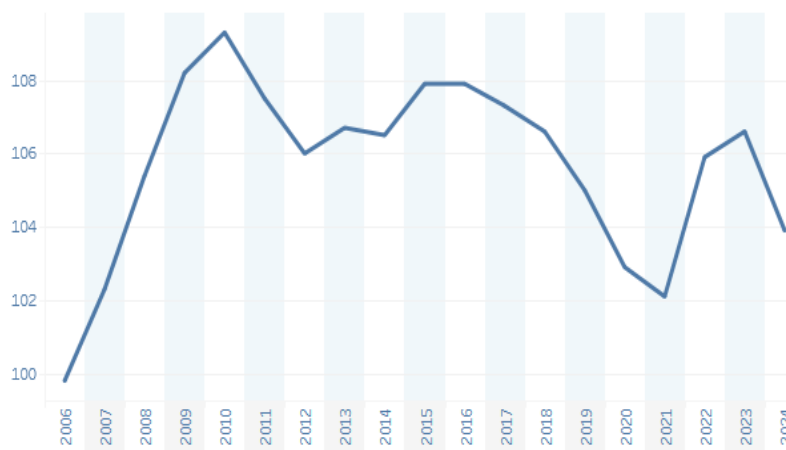
۴-۲- حمایت کشورهای همسایه

سطح منطقه‌ای را شاید بتوان ملموس‌ترین و مؤثرترین عنصر در به قدرت رسیدن طالبان تلقی کرد. در این سطح، حمایت‌های پاکستان، تغییر مواضع ایران، نقش‌آفرینی هند و کشورهای حوزه خلیج فارس، عواملی تأثیرگذار در روند حاکمیت طالبان بودند. در این راستا، وجود طالبان در افغانستان موقعیت پاکستان را در رقابت با سایر دولت‌ها در افغانستان ارتقاء می‌بخشد، به‌ویژه که طالبان همواره ملاحظات پاکستان را مدنظر قرار داده‌اند. در ارتباط با ایران، این کشور طالبان را به‌عنوان دشمن دشمن خود، یعنی آمریکا می‌پنداشت و علاوه بر آن، به قدرت رسیدن این گروه می‌توانست تهدید داعش را محدود کند. تمایل هند به حمایت از طالبان نیز به تلاش آن برای حفظ فضای راهبردی در مقابل رقبای منطقه‌ای، به‌ویژه پاکستان برمی‌گشت. حمایت بازیگران عرب نیز، علاوه بر اشتراکات فکری و مذهبی، به تلاش آن‌ها برای القای خود به‌عنوان بازیگران سازنده در صحنه نبرد افغانستان بازمی‌گشت (مقدس، ۱۴۰۰، ص. ۷۱-۶۵) (Moghadass, 2021, p. 65-71).

۴-۳- ضعف دولت اشرف غنی

دولت غنی مصداق بارز این تحلیل است که «تحول نظام سیاسی تنها نتیجه کودتاها، اصلاحات بزرگ یا فتوحات خارجی نیست، بلکه ممکن است پیامد فرآیند ضعف، زوال و فروپاشی تدریجی رژیم باشد» (عباس‌زاده مرزبالی و طالشی کلتی، ۱۴۰۱، ص. ۱۱۷) (Abbaszadeh Marzbali and Taleshi Kelti, 2022, P. 117). در همین ارتباط در دوران حکومت اشرف غنی، فساد در افغانستان به سطوح بی‌سابقه‌ای رسید. از سوی دیگر مناقشات سیاسی، دو انتخابات ریاست جمهوری افغانستان در سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۹ را مخدوش کرد. بدین معنا که تقلب در انتخابات و به دنبال آن توافق‌های تقسیم قدرت، باعث کاهش مشروعیت سیستم و نیز تخریب ساختار جمهوری شد. به طور خلاصه، فساد و بحران مشروعیت سیاسی در دوران اشرف غنی که با فرآیندهای ناقص انتخاباتی تشدید شد، عوامل مهمی در فروپاشی نظام جمهوری و تسریع در به قدرت رسیدن طالبان بودند (Ahmadi and Hikmat, 2023, p. 176). نتیجه این ضعف‌های دولت غنی، جایگاه بالایی افغانستان در شاخص‌های دولت شکننده بود که در شکل و جدول زیر قابل مشاهده است:

شکل ۵- نمودار شاخص شکنندگی دولت در افغانستان از ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۴

(Source: Fragile States Index, 2024)

جدول ۲- رتبه و زیرشاخص‌های شکنندگی افغانستان در ابعاد ۱۲ کانه از ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۴

رتبه	سال	ساختار امنیتی	چنددستگی نخبگان	اعتراضات گروهی	افول اقتصادی	توسعه نامتوازن	مهاجرت و فرار	مشروعیت دولت	خدمات عمومی	حقوق بشر	فشارهای جمعیتی	پناهیجویان و آوارگان	مداخلات خارجی
۱۰۳٫۶	۲۰۲۴	۹٫۲	۸٫۷	۸٫۰	۹٫۶	۸٫۳	۷٫۰	۹٫۶	۹٫۷	۸٫۸	۸٫۹	۸٫۱	۸٫۰
۱۰۶٫۶	۲۰۲۳	۹٫۷	۸٫۷	۸٫۳	۹٫۶	۸٫۲	۸٫۵	۹٫۴	۱۰٫۰	۸٫۷	۹٫۲	۸٫۶	۷٫۷
۱۰۵٫۹	۲۰۲۲	۱۰٫۰	۸٫۷	۸٫۲	۹٫۳	۸٫۲	۸٫۰	۹٫۲	۹٫۹	۸٫۴	۹٫۱	۸٫۹	۸٫۰
۱۰۲٫۱	۲۰۲۱	۱۰٫۰	۸٫۶	۷٫۲	۹٫۲	۸٫۱	۷٫۰	۸٫۷	۹٫۸	۷٫۴	۹٫۰	۸٫۸	۸٫۳
۱۰۲٫۹	۲۰۲۰	۹٫۹	۸٫۹	۷٫۵	۸٫۳	۷٫۷	۷٫۵	۹٫۰	۹٫۵	۷٫۶	۹٫۰	۹٫۳	۸٫۶
۱۰۵٫۰	۲۰۱۹	۱۰٫۰	۸٫۶	۷٫۸	۸٫۶	۷٫۵	۷٫۸	۹٫۰	۹٫۸	۷٫۹	۹٫۳	۹٫۶	۹٫۱
۱۰۶٫۶	۲۰۱۸	۱۰٫۰	۸٫۶	۸٫۱	۸٫۳	۷٫۸	۸٫۱	۹٫۱	۱۰٫۰	۸٫۲	۹٫۲	۹٫۹	۹٫۴
۱۰۷٫۳	۲۰۱۷	۱۰٫۰	۸٫۶	۸٫۴	۸٫۳	۷٫۵	۸٫۲	۹٫۱	۹٫۹	۸٫۵	۹٫۳	۹٫۸	۹٫۷
۱۰۷٫۳	۲۰۱۶	۱۰٫۰	۸٫۶	۸٫۶	۸٫۵	۷٫۵	۸٫۴	۹٫۱	۹٫۶	۸٫۷	۹٫۵	۹٫۵	۹٫۹

۹.۸	۹.۱	۹.۳	۸.۶	۹.۳	۹.۷	۸.۱	۷.۲	۸.۶	۸.۹	۹.۳	۱۰.۰	۱۰۷.۹	۲۰۱۵
۹.۹	۹.۳	۸.۸	۸.۳	۹.۰	۹.۵	۷.۸	۷.۵	۸.۳	۸.۷	۹.۴	۱۰.۰	۱۰۶.۵	۲۰۱۴
۱۰.۰	۹.۲	۹.۳	۸.۴	۸.۸	۹.۴	۷.۲	۷.۸	۸.۲	۹.۲	۹.۴	۹.۹	۱۰۶.۷	۲۰۱۳
۱۰.۰	۹.۰	۸.۹	۸.۵	۸.۵	۹.۵	۷.۴	۸.۱	۷.۷	۹.۴	۹.۴	۹.۷	۱۰۶.۰	۲۰۱۲
۱۰.۰	۹.۳	۹.۱	۸.۸	۸.۵	۹.۷	۷.۲	۸.۴	۸.۰	۹.۳	۹.۴	۹.۸	۱۰۷.۵	۲۰۱۱
۱۰.۰	۹.۲	۹.۵	۹.۲	۸.۹	۱۰.۰	۷.۲	۸.۲	۸.۳	۹.۷	۹.۴	۹.۷	۱۰۹.۳	۲۰۱۰
۱۰.۰	۸.۹	۹.۳	۸.۸	۸.۹	۹.۸	۷.۲	۸.۴	۸.۳	۹.۶	۹.۱	۹.۹	۱۰۸.۲	۲۰۰۹
۱۰.۰	۸.۹	۹.۱	۸.۴	۸.۳	۹.۲	۷.۰	۸.۱	۸.۵	۹.۵	۸.۸	۹.۶	۱۰۵.۴	۲۰۰۸
۱۰.۰	۸.۹	۸.۵	۸.۲	۸.۰	۸.۸	۷.۰	۸.۰	۸.۳	۹.۱	۸.۵	۹.۰	۱۰۲.۳	۲۰۰۷
۱۰.۰	۹.۶	۷.۹	۸.۲	۸.۰	۸.۳	۷.۰	۸.۰	۷.۵	۹.۱	۸.۰	۸.۲	۹۹.۸	۲۰۰۶

(Source: Fragile States Index, 2024)

۴-۴-۲. جغرافیای انسانی افغانستان

در حالی که ضعف دولت افغانستان امر پنهانی نبود، سرعت برق‌آسای پیروزی طالبان ناشی از توانایی آن‌ها در استفاده از جغرافیای انسانی افغانستان و تراکم پایین جمعیت این کشور بود. تراکم کلی جمعیت افغانستان حدود ۵۷ نفر در هر کیلومتر مربع است. این تراکم پایین باعث شده تا حتی در مناطق پرجمعیت افغانستان، مردم کاملاً پراکنده باشند، به‌طوری که تنها ۲۶ درصد از جمعیت آن در مراکز شهری زندگی می‌کنند. با توجه به این ساختار جمعیتی، برای یک کشور قدرتمند با ارتشی منسجم و آموزش‌دیده، سخت بود که در برابر حملات سریع طالبان مقاومت کند. البته طالبان با چنین مقاومتی روبه‌رو نشد و تنها انسجام محدودی از نیروهای دفاعی و امنیتی ملی افغانستان در برابر آن‌ها قرار گرفت. به‌ویژه اینکه وضعیت نیروهای امنیتی افغانستان در سال ۲۰۲۱ بسیار بدتر از نیروهای ضدطالبان در دهه ۱۹۹۰ بود. به این ترتیب، می‌توان گفت ضعف نیروهای امنیتی و کاهش مشروعیت دولت افغانستان همراه با نسبت پایین جمعیت به فضا، پیروزی سریع طالبان را به نتیجه‌ای نسبتاً محتمل تبدیل کرد (Worsnop, 2021).

۵- فرآیند ارسال پیام طالبان و تفسیر ایران از آن

پاسخ بر اساس معنا در قالب نظریه تعامل گرایی نمادین را سازه‌انگاران به شکل ارسال، تفسیر و پاسخ پیام تعریف می‌کنند. در این راستا، علی‌رغم بروز برخی چالش‌ها از سوی طالبان علیه جمهوری اسلامی، از جمله تنش بر سر حقایق هیرمند، چند نوبت درگیری‌های مرزی و تنش در موضوع اخراج مهاجران افغان، دستگاه سیاست‌گذاری ایران پیام‌رسانی و به عبارت بهتر، کنش دولت امارت اسلامی را در قالب تعاملی تفسیر و بر مبنای این تعامل به آن پاسخ داده است. در ابتدای به قدرت رسیدن طالبان، پاسخ مساعد این گروه به خواسته‌هایی مانند ایجاد دولت فراگیر، رعایت حقوق شیعیان، مقابله با گروه‌های تروریستی و... از مهم‌ترین جلوه‌های سازگاری و ارسال پیام دوستانه به ایران بود. ارسال چنین پیام خاصی از سوی طالبان سبب غلبه این تفسیر در جمهوری اسلامی شد که طالبان تغییر ماهیت داده و دیگر آن گروه ایدئولوژیک جهان‌گرا و ضدشیعه نیست. این تفسیر منتج به آن شد که ایران، طالبان را واقعیت جامعه افغانستان تلقی نماید و لذا همکاری با آن را بهتر از خصومت ببیند (شفیعی، ۱۴۰۲، ص. ۵۲) (Shafiee, 2023, p. 52). فرآیند انتقال پیام دولت امارت اسلامی در قالب دوستانه و تغییر ماهیت‌یافته نسبت به طالبان دوره نخست و تفسیر تعاملی آن از سوی ایران در موارد متعددی به چشم می‌آید؛ به‌ویژه که با وقوع هر تنش، بلافاصله اقدام برای دلجویی از ایران از سوی رهبران این گروه صورت گرفته است. در ادامه به برخی از مهم‌ترین موارد و نمونه‌های مدعایی طالبان که در قالب آن‌ها کنش (پیام) خود با ایران را در قالب تعامل تعریف کردند، اشاره می‌شود:

۵-۱- عدم تهدید از سوی طالبان نسبت به ایران

طالبان از همان دوره درگیری‌های خود با قدرت مرکزی افغانستان و پس از به قدرت رسیدن، به انحاء مختلف اعلام کرده‌اند که هیچ‌گونه تهدیدی علیه ایران نخواهند داشت و روابط خود را با جمهوری اسلامی در چارچوب منافع مشترک پیش خواهند برد. از اولین نشانه‌های ارسال پیام متعامل از سوی این گروه، هنگام نزدیک شدن آن‌ها به کابل در ژوئن ۲۰۲۱ صورت گرفت که سخنگوی آن‌ها یعنی ذبیح‌الله مجاهد اعلام کرد که به شیعیان افغانستان اطمینان خواهند داد که هیچ اقدام تبعیض‌آمیزی علیه آن‌ها انجام نخواهد شد. همچنین، پس از به قدرت رسیدن، طالبان از آزادی شیعیان برای برگزاری مراسم محرم در این کشور خبر داد. در مورد دیگر، رهبران این گروه اقداماتی را برای محدود کردن تولید و توزیع مواد مخدر در دستور کار قرار دادند که با استقبال ایران روبه‌رو شد.

۵-۲- حمایت از امنیت مرزها و مسائل امنیتی مشترک

ایران و طالبان در موضوعاتی مانند امنیت مرزهای مشترک و مبارزه با گروه‌های تروریستی (مثل داعش) منافع مشترکی دارند. طالبان به ایران اطمینان داده است که در ناآرامی‌های مرزی و تهدیدات مشترک در کنار ایران خواهند بود. در این زمینه، تهاجمات مرزی طالبان طی چند مورد به یکی از مهم‌ترین چالش‌های بین ایران و افغانستان تبدیل شد. در جهت رفع این اقدامات و تصحیح کنش طالبان، ذبیح‌الله مجاهد پس از حادثه در استان نیمروز، طی توثیقی اعلام کرد که این اتفاق به دلیل سوء تفاهم رخ داده بود و تأکید کرد که مسئولان طالبان برای جلوگیری از چنین رویدادهایی دستورات لازم را صادر کرده‌اند.

۵-۳- پذیرش برخی اصول ایران در سیاست‌های داخلی و حمایت از جمهوری اسلامی

طالبان در برخی مواقع به وضوح اعلام کرده‌اند که در سیاست‌های داخلی خود، به‌ویژه در مورد رعایت حقوق اقلیت‌های مذهبی مانند شیعیان و تلاش برای ایجاد دولت فراگیر با مشارکت همه اقوام و مذاهب، حساسیت‌ها و توصیه‌های ایران را مدنظر قرار خواهند داد. در بُعد حمایتی، مهم‌ترین نمونه اقدام طالبان، بیانیه این گروه در محکومیت اسرائیل به دلیل حمله به کنسولگری ایران در دمشق بود. در ادامه این حمایت‌ها، وزارت خارجه طالبان ضمن حمایت از حمله پهبادی ایران به اسرائیل طی عملیات «وعده‌ی صادق ۱»، آن را دفاع از خود خواند. گرچه مداخله مستقیم طالبان در مسائل مربوط به غزه و لبنان در حمایت از ایران بعید است، اما این بیانیه‌های حمایتی قاعدتاً در تقویت مواضع تهران مؤثر خواهد بود.

۵-۴- اتکاء به مذاکره و دیپلماسی در چالش‌ها

طالبان از زمان به قدرت رسیدن، برخلاف دوره اول خود، به شدت بر حل و فصل تنش‌ها و چالش‌ها با استفاده از دیپلماسی و مذاکره تأکید کرده است. در این زمینه، این گروه به‌خصوص در ارتباط با ایران، روند دیپلماتیک را مورد توجه قرار داده است؛ به نحوی که به عنوان مثال در چالش حقایق هیرمند، همواره بر حل اختلاف با توسل به مذاکره تأکید می‌کند. نمونه دیگر ارسال پیام دوستانه و مبتنی بر اقدام دیپلماتیک طالبان مربوط به اقدام غیرمتعارف برنخاستن عزیز الرحمن منصور، نماینده این گروه در کنفرانس وحدت اسلامی به هنگام پخش سرود جمهوری اسلامی ایران بود. پس از اعتراض شدید ایران و واکنش افکار عمومی، منصور در یک پیام ویدئویی ضمن عذرخواهی توضیح داد که هیچ‌گونه قصد بی‌احترامی به سرود ملی ایران نداشته است. منصور

همچنین با تأکید بر ارادت طالبان به کشور جمهوری اسلامی ایران، خواستار افزایش روابط میان دو دولت شد.

در مجموع و در چارچوب رویکرد نظری پژوهش می‌توان گفت دولت‌ها از طریق تعاملات خود، مفاهیم و هنجارهای جدیدی می‌سازند که در نهایت بر رفتارهای آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در همین راستا، طالبان نیز در دوره اخیر تلاش داشته است وجهه خود را از گروهی تندرو و افراطی به یک بازیگر مشروع در عرصه بین‌الملل تبدیل کند. در جهت ایجاد و احیای این تصویر، دولت دوم امارت اسلامی روابط خود با ایران را در چارچوبی مسالمت‌آمیز و مبتنی بر احترام متقابل قرار داده است. ایران نیز با درک این تغییرات و تسری آن‌ها به هویت و رسالت طالبان جدید، تعامل با این گروه را مبنای سیاست خارجی خود قرار داده و در عین حال برای جلوگیری از تنش‌های احتمالی، با این گروه روابط دیپلماتیک و اقتصادی خود را برقرار کرده است.

۶- پاسخ عمل‌گرایانه ایران به پیام ارسالی طالبان

سیاست خارجی ایران نسبت به افغانستان آزادی عمل چندانی نداشته و به همین دلیل، جز در موارد خاص، همواره مبتنی بر رویکرد واقع‌گرایانه بوده است (داودی و همکاران، ۱۴۰۲، ص. ۱۵۴) (Davoodi and et al, 2023, p. 154). به واقع، اوضاع پیچیده افغانستان در طول چندین دهه، حضور کشورهای فرامنطقه‌ای، رقابت کشورهای منطقه‌ای برای نفوذ در آن، تعدد چالش‌ها و سهولت انتقال این چالش‌ها به ایران، باعث شده که ایران در سیاست‌گذاری خود نسبت به افغانستان به سوی عمل‌گرایی سوق پیدا کند. عمل‌گرایی در سیاست خارجی به رویکردی اشاره دارد که در آن، تصمیمات و اقدامات نه بر پایه ایدئولوژی، احساسات یا آرمان‌های انتزاعی، بلکه بر اساس واقعیت‌های عینی، منافع ملی و امکانات عملی اتخاذ می‌شوند. در واقع، این رویکرد بر انعطاف‌پذیری، عملکرد مؤثر و نتایج ملموس تأکید دارد (کریمی‌فرد، ۱۴۰۰، ص. ۵۴-۵۱) (Karimifard, 2021. P. 51-54). سیاست خارجی ایران در قبال افغانستان با به قدرت رسیدن دولت دوم طالبان در سال‌های اخیر، نمونه‌ای جالب از عمل‌گرایی است که بر اساس منافع ملی، واقعیت‌های ژئوپلیتیک و شرایط منطقه‌ای شکل گرفته است. بدین معنا که ایران با وجود تفاوت‌های ایدئولوژیک و پیشینه تخاصم شدید این گروه با خود، به‌جای قطع کامل ارتباط به سوی تعامل هدفمند با آن پیش رفته است.

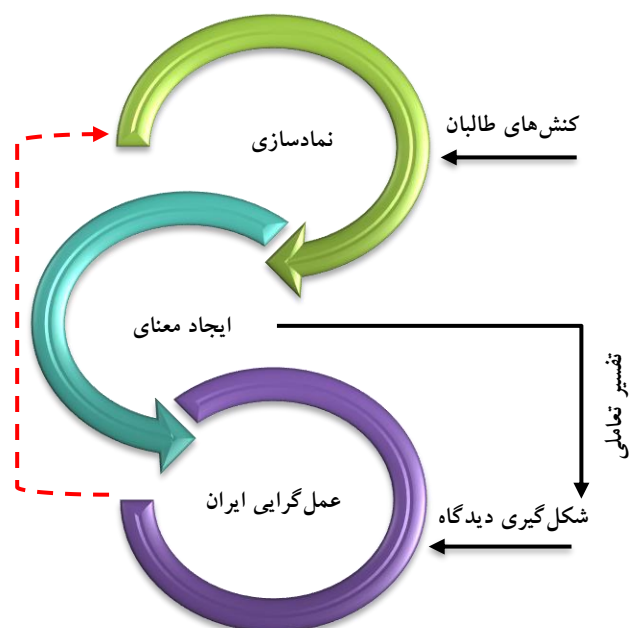
این رویکرد عمل‌گرایانه و تعاملی ایران نسبت به طالبان از سال ۲۰۱۵ به بعد، در نتیجه چند عامل، به‌ویژه تصور ایجاد یک دشمن مشترک (داعش و آمریکا) میان ایران و طالبان، به‌شدت بهبود یافت. در ادامه این روند در سال ۲۰۱۸ نمایندگان ایران و طالبان برخلاف گذشته،

ملاقات‌های میان خود را به صورت علنی برگزار می‌کردند (شفیعی، ۱۴۰۲، ص. ۴۶). (Shafiee, 2023, p. 46). نگرش تعاملی و دوستانه ایران با طالبان پس از به قدرت رسیدن این گروه در موارد متعددی از جمله نشست‌های منطقه‌ای درباره افغانستان، دیدارهای دوجانبه، امضای تفاهم‌نامه‌ها و... ادامه یافت؛ به گونه‌ای که در چند سال اخیر، ضمن آنکه طالبان روی ایران حساب بزرگ‌تری باز کرده، رفت‌وآمدهای هیئت‌ها و مقام‌های طالبان و ایران نسبت به هر کشوری دیگری نیز بیشتر بوده است (سیار، ۱۴۰۲) (Sayar, 2023). یکی از مهم‌ترین نمودهای رویکرد عمل‌گرایانه ایران نسبت به طالبان، واگذاری مسئولیت سفارت افغانستان در تهران به این گروه در فوریه ۲۰۲۳ بود. در ادامه این فرآیند عمل‌گرایانه ایران، یک هیئت تجاری ۳۰ نفره از افغانستان به سرپرستی ملا عبدالغنی برادر، معاون اقتصادی نخست‌وزیر طالبان در دیدار با مقامات دولت سیزدهم ایران، چندین تفاهم‌نامه در زمینه‌های تجارت، انرژی، سرمایه‌گذاری، عملیات اطلاعاتی و ضدتروریستی امضا کردند. توافق برای تشکیل کارگروه مشترک درباره موضوعات محیط‌زیستی، سند همکاری میان ذوب‌آهن اصفهان و طالبان، سند یادداشت تفاهم همکاری سازمان هواپیمایی ایران و طالبان و... از جمله این توافقات میان ایران و طالبان بود. این تعامل و عمل‌گرایی، گرچه در فضای واقع‌بینانه و مبتنی بر عوامل متعدد است، اما در نهایت ناشی از کنش‌ها، مواضع و رفتارهای طالبان و به عبارتی «هویت ارسالی» از سوی دولت دوم امارت اسلامی بوده است. بنابراین، می‌توان گفت تداوم روابط عمل‌گرایانه کنونی ایران بستگی به نحوه حکومت طالبان دارد (Basheleishvili, 2022, p. 105) و در نتیجه، تغییر کنش این گروه می‌تواند رویارویی جدی ایران را براساس زمینه‌های ایدئولوژیک ممکن سازد.

به هر روی هدف از عمل‌گرایی کنونی ایران در قبال طالبان، بیش از هر عامل دیگری، شکل‌دهی به فضای منطقه‌ای و مقابله با رقبای جمهوری اسلامی ایران در افغانستان است. ایران با درک تحولات منطقه‌ای و جهانی به دنبال تعامل با طالبان برای تقویت موقعیت خود در افغانستان و جلوگیری از گسترش نفوذ دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای رقیب است. به همین دلیل، سیاست‌گذاران ایران با چشم‌پوشی از ایدئولوژی‌گرایی و اتخاذ رویکرد عمل‌گرایانه، طالبان را به‌عنوان یک بازیگر جدید در صحنه سیاسی افغانستان پذیرفتند تا بدین‌گونه ضمن کاهش تهدیدات، فرصت‌هایی برای منافع ایران در افغانستان تحت سلطه طالبان فراهم کنند. در واقع، عمل‌گرایی ایران در برابر طالبان ابزاری برای حفظ امنیت ملی و بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصادی و دیپلماتیک در افغانستان است؛ اما چالش‌های مذهبی و فرهنگی همچنان می‌توانند مانع از شکل‌گیری روابط عمیق و پایدارتر میان دو طرف شوند. در جمع‌بندی می‌توان گفت که با وجود چالش‌ها و ناهماهنگی‌های متعدد در روابط دوجانبه ایران و دولت دوم امارت اسلامی، ایران

تاکنون نه تنها به موضع خصمانه‌ای که قبلاً در قبال طالبان در دهه ۱۹۹۰ داشت، بازنگشته است، بلکه در مسیر عادی‌سازی روابط با این گروه تلاش کرده و ثابت کرده است که محوری اساسی در روند ادغام این رژیم در افغانستان از زمان روی کار آمدن آن در کابل بوده است. به عبارتی، علی‌رغم تأثیر ادراکات و برداشت‌های ستیزه‌جویانه متعدد ناشی از نگرانی‌های ایدئولوژیک، امنیتی و منابع، به نظر می‌رسد ایران به دولت جدید طالبان اعتماد کرده است؛ زیرا آن را اصلاح‌شده‌تر و به‌طور بالقوه کمتر از نسخه قبلی‌اش مضر می‌بیند (Kaura, 2024). ماحصل پاسخ ایران به پیام طالبان، با توجه به مطالب ارائه‌شده، به‌عنوان برون‌داد پژوهش به این شکل قابل ارائه است.

شکل ۶- برون‌داد پژوهش مبتنی بر رویکرد نظری تحقیق

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۷- ایجاد احساس انزوای قومی

علی‌رغم آن که طالبان از زمان به قدرت رسیدن تاکنون، اقدام جدی علیه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران انجام نداده و به زبان مکتب کپنهاگ درجه تهدید آن فوری و شدید نبوده، اما با توجه به تغییر کنش و رفتار این گروه، به‌ویژه در مسائل داخلی افغانستان که از منظر ایران حساسیت دارند، می‌توان گفت که دولت امارت اسلامی در بلندمدت برای ایران تهدید خواهد

بود. در واقع اقدامات، مواضع و کنش‌های ابتدایی این گروه را می‌توان بیش از هر چیز از یک سو وابسته به تلاش آن‌ها برای تثبیت قدرت در افغانستان و از سوی دیگر با هدف به رسمیت شناختن خود از سوی جامعه بین‌الملل و به‌ویژه همسایگان تلقی کرد. علاوه بر این، مؤلفه‌های تاریخی مانند ایدئولوژی سلفی- تکفیری طالبان، سابقه حکومت آن‌ها در دولت اول، محوریت قرار دادن قوم پشتون در کنار عناصر جدیدتری همچون عدم اطمینان به شعارهای آن‌ها و تغییر رفتارشان نسبت به مسائل زنان و حکومت فراگیر، خطای محاسباتی سیاست خارجی ایران در قبال این گروه را به‌خوبی نمایان می‌سازد (کریمی‌فرد، ۱۴۰۰، ص. ۶۳) (Karimifard, 2021, p. 63). همچنین، موضوع هیرمند و حقابه ایران به‌عنوان یکی از مهم‌ترین محورهای امنیتی در روابط دو کشور از زمان به قدرت رسیدن دولت دوم امارت اسلامی، نشان‌دهنده استفاده طالبان از آن به‌عنوان اهرم فشار است. به واقع، تنش آبی بین ایران و طالبان یکی از چالش‌های مهم در روابط دو کشور خواهد بود. گرچه ایران با وجود حساسیت‌های امنیتی و اقتصادی، رویکردی مسالمت‌آمیز و دیپلماتیک را در پیش گرفته است، اما حل این مسئله نیازمند تعهد جدی طالبان به عهدنامه‌های بین‌المللی و همکاری در مدیریت منابع آبی مشترک است. بی‌شک با تداوم خشکسالی و عدم پابندی طالبان، این تنش‌ها در آینده تشدید خواهد شد و بر روابط دو کشور تأثیر منفی خواهد گذاشت؛ چنان‌که در مقطعی به درگیری لفظی و حتی نظامی منجر شد (درج، ۱۴۰۲، ص. ۱۵۶) (Dorj, 2023, p. 156).

به موازات این مؤلفه‌ها، تکرار حوادث مرزی از سوی طالبان علیه مرزبانان ایرانی، حذف زبان فارسی، نقض عمدی معاهده ۱۹۷۳ در خصوص حقابه ایران از هیرمند، ناتوانی طالبان در مهار داعش و به‌طور کلی برآورده نکردن انتظارات ایران، نشان می‌دهد که طالبان به سادگی می‌تواند از شریک و متحد به رقیب و تهدید تبدیل شود (شفیعی، ۱۴۰۲، ص. ۵۱) (Shafiee, 2023, p. 51). همان‌طور که تاریخ نشان می‌دهد، ائتلاف ایدئولوژی‌های متفاوت کوتاه‌مدت هستند. بنابراین باتوجه به تفاوت ایدئولوژی‌های طالبان و ایران و از آن‌جا که اتحاد میان آن‌ها بیش از هر چیز بر اساس ضرب‌المثل «دشمن دشمن من، دوست من است» شکل گرفته، بعید است که در طولانی‌مدت شاهد رفع تهدید و اتحاد استراتژیک میان آن‌ها باشیم (Nabil, 2024).

بر پایه این تهدیدانگاری طالبان، جمهوری اسلامی در شرایط کنونی که طالبان به قدرت رسیده و بسیاری از کشورهای دیگر نیز حضور این گروه بر اریکه قدرت در افغانستان را پذیرفته‌اند، نیازمند اتخاذ سیاست‌های خارجی برای مهار، آمادگی در مقابل هر سناریو و کاهش تهدیدات ناشی از حضور طالبان است. این امر نیازمند اجرای برخی راهکارها و اقدامات شایسته است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- (۱) در حوزه مرزبانی، برگزاری مستمر و مداوم گفت‌وگوهای سازنده به انضمام آموزش نیروهای طالبان در حوزه مرزبانی می‌تواند بخشی از درگیری‌های مرزی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین چالش‌های این دولت برای ایران را کاهش دهد (امیدپور و نجفی‌سیار، ۱۴۰۳، ص. ۱۷۳) (OmidPoiur and Najafi Sayar, 2024, p. 173).
- (۲) در سطح داخلی افغانستان، ضمن تقویت روابط با رهبران محلی و طالبان‌های معتدل‌تر حاضر در کابل، حمایت معنوی خود از گروه‌های همسو مانند هزاره‌ها و تاجیک‌ها را در دستور کار قرار دهد.
- (۳) ضرورت تقویت پایگاه‌های نظامی در مناطق مرزی ایران با افغانستان و مجهز کردن آن به نظارت‌های هوایی، پهپادی و فناوری‌های پیشرفته‌ی اطلاعاتی.
- (۴) ایجاد وابستگی متقابل اقتصادی از طریق سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی مشترک با هدف کاهش فقر و ناامنی.
- (۵) ایجاد کانال‌های مشترک منطقه‌ای در خصوص طالبان، برقراری گفت‌وگوهای مستمر دیپلماتیک با طالبان، استفاده از ظرفیت رسانه‌ها برای مدیریت افکار عمومی و درگیر کردن کشورها و سازمان‌های منطقه‌ای مانند چین، روسیه و شانگهای در مسائل افغانستان و حساسیت‌های ایران در ارتباط با آن.

نتیجه‌گیری

افغانستان همواره نقش بی‌بدیلی در تأثیرگذاری بر سیاست خارجی ایران داشته است. این تأثیرگذاری با روی کار آمدن گروه سلفی طالبان در سال ۲۰۲۱ با توجه به سابقه تنش‌زای آن‌ها نسبت به ایران در دوره نخست، بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. اما نکته اساسی آن‌جا است که جمهوری اسلامی ایران برخلاف رابطه خصمانه با دولت اول امارت اسلامی، از زمان شکل‌گیری دولت دوم از سوی طالبان، رویکرد متعامل و تقریباً دوستانه در قبال آن اتخاذ کرده است. ایران برپایه واقع‌گرایی تلاش کرده تا در مواجهه با طالبان، ضمن برقراری تعامل و همکاری، از خطرات ناشی از ایدئولوژی‌های متفاوت بین خود و این گروه جلوگیری نماید. اگرچه عوامل متعددی در ایجاد رویکرد ایران مؤثر بوده‌اند؛ اما بیش از هر عامل دیگری کنش‌های طالبان مبنی بر تغییر ماهیت و ارسال نشانه‌های هویتی دوستانه از خود به سوی ایران نقش داشته است. مبنای این کنش‌های تعاملی طالبان ضمن نشان دادن خود به عنوان یک بازیگر مشروع در عرصه بین‌المللی، بهره‌گیری از موقعیت ویژه ایران در راستای تثبیت موقعیت خود در افغانستان می‌باشد. به این ترتیب جمهوری اسلامی ایران با تفسیر کنش‌های طالبان در قالب رویکرد کانتی (دوستانه) موضعی

عمل گرایانه نسبت به دولت دوم امارت اسلامی در سه سال اخیر داشته است. این موضع ایران که منتج از کنش‌های ارسالی طالبان است، به دلیل وابستگی به رفتار طالبان می‌تواند دچار تحول و تغییر شود؛ به‌ویژه که رویکرد طالبان در قبال تعهدات خود نسبت به حساسیت‌های ایران طی یک سال اخیر دچار تغییر شده و این نشان می‌دهد تغییر طالبان نه تغییر ماهیتی، بلکه تغییری برآمده از تاکتیک برای تثبیت قدرت و جایگاه خود بوده است. از این‌رو لازم و بایسته است که جمهوری اسلامی به‌طور مستمر سیاست‌گذاری خود را بر اساس تحولات داخلی و منطقه‌ای افغانستان تحت سلطه‌ی طالبان، آماده تغییر نماید. به عبارتی سیاست خارجی ایران نسبت به طالبان، به‌ویژه در شرایط کنونی باید مبتنی بر توازن بین حفظ منافع ملی و آمادگی مقابله با تهدیدات احتمالی آن باشد.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله پیش‌رو فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- امیدپور، سجاد و نجفی‌سیار، رحمان. (۱۴۰۳). عوامل قدرت‌یابی مجدد طالبان و الزامات مواجهه ج.ا.ایران با این گروه. *محیط‌شناسی راهبردی ج.ا.ایران*، ۲۸(۲)، ۱۸۴-۱۵۳.
- باقری، خسرو و خسروی، زهره. (۱۳۸۷). *نظریه‌های روانشناسی معاصر*. تهران: انتشارات علم.
- پرهام‌نیا، فرشاد. (۱۴۰۰). واکاوی مفهوم ارتباطات علمی در مکتب شیکاگو با تأکید بر کنش متقابل نمادین. *بازیابی دانش و نظام‌های معنایی*، ۲۶(۱)، ۱۷۹-۱۵۷.
- جان‌پور، محسن، صالح‌آبادی، ریحانه و نادری‌چنار، زکبه. (۱۳۹۷). تبیین جایگاه قدرت‌نرم در افزایش نفوذ سیاسی ایران در افغانستان مورد: همکاری‌های علمی ایران-افغانستان. *پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۳(۲)، ۱۵۷-۱۲۹.
- داودی، مانده، کیانی، داود، برزگر، کیهان. (۱۴۰۲). قدرت‌یابی طالبان و رویکرد جمهوری اسلامی ایران. *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۵(۲)، ۱۶۱-۱۳۹.
- درج، حمید. (۱۴۰۲). بحران آب هیرمند و بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان. *بحران‌پژوهی جهان اسلام*، ۲(۲)، ۱۶۱-۱۳۵.
- دولتیار، احمدخان. (۱۴۰۰). فاکتورهای به قدرت رسیدن مجدد طالبان و آینده افغانستان. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*، ۵(۲)، ۴۳۳-۴۵۵.
- رضادوست، کریم و رستمی، ایوب. (۱۳۹۷). بررسی تحلیلی - انتقادی آرا و اندیشه‌های هربرت بلومر. *آفاق علوم انسانی*، ۲(۱۵)، ۳۲-۱۳.
- سجادی، سیدعبدالقیوم و سیرت، محمدرضا. (۱۴۰۳). باورهای مشترک و هم‌گرایی در سیاست خارجی افغانستان و ایران. *مطالعات سیاسی و بین‌المللی*، ۳(۴)، ۸۷-۶۹.

- سیار، میلاد. (۱۴۰۲). نگاهی به روابط طالبان با ایران در دو سال پسین. آمو، آبان، در دسترس: <https://amu.tv/fa/73006>
- شفیعی، نوذر. (۱۴۰۲). از همکاری تا رقابت: تحلیلی بر روابط ایران و طالبان. *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۱۴(۴)، ۳۵-۵۶.
- عباس‌زاده مرزبالی، محسن و طالشی کلتی، کوثر. (۱۴۰۱). طالبان و بازیابی حاکمیت: جنبش قوی، دولت‌ملت ضعیف. *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام*، ۴(۳)، ۱۳۰-۱۰۵.
- کریمی، مرتضی، اسمعیل‌پور روشن، علی اصغر و دانیالی، تهمینه. (۱۴۰۲). چالش‌ها و فرصت‌های امارت اسلامی افغانستان در روابط با ایران. *پژوهشهای سیاسی جهان اسلام*، ۱۳(۱)، ۸۹-۱۳۱.
- کریمی‌فرد، حسین. (۱۴۰۰). تبیین سیاست خارجی ایران در قبال طالبان (۱۹۹۶-۲۰۲۱). *مطالعات خاورمیانه*، ۲۸(۳)، ۴۲-۶۰.
- کیوان‌حسینی، سیداصغر. (۱۳۹۲). پیامدهای بحران افغانستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *سیاست دفاعی*، ۸(۲۰-۲۱)، ۲۷-۱.
- لطفی، حیدر. (۱۳۹۴). تحلیل ژئوپلیتیکی روابط افغانستان و ایران؛ چالش‌ها و فرصت‌ها. *پژوهشنامه خراسان بزرگ*، ۶(۱۹)، ۷۶-۵۷.
- مقدس، اعظم. (۱۴۰۰). بررسی علل و زمینه‌های بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان (۲۰۱۵-۲۰۲۱). یک تحلیل سه سطحی. *جامعه‌شناسی سیاسی جهان اسلام*، ۹(۱۹)، ۸۲-۵۵.
- موسوی، سید محمدرضا و قنبری، سمیه. (۱۳۹۹). قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در افغانستان (۲۰۲۰-۲۰۰۱). *مطالعات قدرت نرم*، ۱۰(۲)، ۳۰۸-۲۷۷.

منابع انگلیسی

- Abbasian, P. (2022). My Enemy's Enemy: Iran's Approach to the Re-emergence of the Taliban. *Journal of Asian Security and International Affairs*, 9(3), 493-512.
- Adler-Nissen, R. (2016). The Social Self in International Relations: Identity, Power and the Symbolic Interactionist Roots of Constructivism. *European Review of International Studies*, 3(3), 27-39.
- Ahmadi, R., and Hikmat, C.A. (2023). The fall of the Republic Government in Afghanistan and the current Taliban Rule: A survey of public attitudes. *Research in Social Sciences and Technology*, 8(4), 172-195.
- Basheleishvili, M. (2022). Iran and Taliban: from Enmity to Pragmatism. *The Near East and Georgia*, 14(14), 105-118.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley: University of California Press.
- Blumer, H. (2004). *George Herbert Mead and Human Conduct*. Publisher: AltaMira Press.
- Elham, M. B., and Samimi, Sh. (2023). Cultural relationship between Afghanistan and Iran during the reign of Amir Amanullah Khan. *International Journal of Language, Humanities, and Education*, 6(1), 11-32.
- Fragile States Index. (2024). *Afghanistan*. October, available at: <https://fragilestatesindex.org/country-data/>
- Ishtiaq, H., Ghaffary Fard, M., and Kazemi, S.M. (2022). Investigating the Impact of Economic Sanctions on the Iran-Afghanistan Trade (2004-2018). *Journal of World Sociopolitical Studies*, 6(1), 29-60.
- Jahanbakhsh, M.T., and Shah Mohammadi, P. (2023). Iran's Perspective on the Evolving Situation in Afghanistan. *Institute for Political and International Studies*, available at: <https://www.ipis.ir/files/mfaipisen/PDF/Iran.pdf>

- Kaleji, V. (2024). Iran-Afghanistan Relations under Iran's New President. *Manara Magazine*, September, available at: <https://manaramagazine.org/2024/09/iran-afghanistan-relations-under-irans-new-president/>
- Kaura, V. (2024). Iran-Taliban ties: Pragmatism over ideology. *the Middle East Institute (MEI)*, April, available at: <https://www.mei.edu/publications/iran-taliban-ties-pragmatism-over-ideology>
- Mittzen, J. (2006). Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. *European Journal of International Relations*, 3 (12), 370-341.
- Mossalanejad, A. (2018). The Middle East Security and Donald Trump's Grand Strategy. *Geopolitics Quarterly*, 13(4), 20-52.
- Nabil, R. (2024). Iran, Al-Qaeda and the Taliban; Close Relations between Shiite and Sunni Fundamentalists: A Strategic Move or a Matter of Expediency? *Afghan Institute for Strategic Studies*, March, available at: <https://aissonline.org/en/main-features/7>
- Naqvi, S.F.H., and Zaheer, A. (2023). Iran's Policy towards Taliban: A Circumspect Approach for Maximum Gain (1-21). *Focus*, April, available at: <https://irs.org.pk/Focus/FApril23.pdf>
- Nickerson, C. (2023). Symbolic Interactionism Theory and Examples. *Simply Psychology*, March, available at: <https://www.simplypsychology.org/symbolic-interaction-theory.html>
- Saeedi, N. (2022). Silent War: Afghanistan and Iran Water Crisis. *Ahvbü Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 49-56.
- Sharma, A., and Sinha, S. (2019). Iran and Afghanistan a Complex Relationship. *AIR Power Journal*, 14(1), 115-134.
- Sloan, S.R. (2020). US Foreign Policy in 2021. *Atlantisch Perspectief*, 44(5), 38-43.
- Viotti, P., Kauppi, M.V. (2012). *International Relations Theory*. Fifth Edition. London: Pearson.
- Worsnop, A. (2021). How the Taliban Exploited Afghanistan's Human Geography. *Center for Intrnational & Security Studies at Maryland*, September, available at: <https://cisism.umd.edu/research-impact/publications/how-taliban-exploited-afghanistans-human-geography>

Translated References to English

- Abbaszadeh Marzbali, M., and Taleshi Kelti, K. (2022). Taliban and Retrieving the Sovereignty: Strong Movement, Weak Nation-State. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 4(3), 105-130. [In Persian]
- Bagheri, K. and Khosravi, Z. (2008). *Theories of contemporary psychology*. Tehran: Elm Publications. [In Persian]
- Davoodi, M., Kiani, D., and Barzegar, K. (2023). The issue of Taliban gaining power and the approach of the Islamic Republic of Iran. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 5(2), 139-161. [In Persian]
- Dawlatyar, A.K. (2021). Factors behind the Taliban's return to power and the future of Afghanistan. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 433-455. [In Persian]
- Dorj, H. (2023). Hirmand Water Crisis and return of Taliban to Power in Afghanistan. *Crisis Studies of the Islamic World*, 10(2), 135-161. [In Persian]
- Janparvar, M., Salehabadi, R., and Naderi Chenar, Z. (2018). Explaining the role of soft power in enhancing Iran's political image in Afghanistan Case Study: Iran-Afghanistan Scientific Cooperation. *Research Political Geography Quarterly*, 3(2), 129-157. [In Persian]
- Karimi, M., Esmailporroshan A.A., and Daniali, T. (2023). Challenges and opportunities of the Islamic Emirate of Afghanistan in relations with Iran. *Quarterly Journal of Political Research in Islamic World*, 13(1), 89-131. [In Persian]
- Karimifard, H. (2021). Iran's foreign policy towards the Taliban. *Middle East Studies*, 28(3), 41-60. [In Persian]
- Keivanhosseiny, S.A. (2013). The Consequences of the Afghanistan Crisis on the National Security of the Islamic Republic of Iran. *Defense Policy*, 8(20-21), 1-27. [In Persian]

- Lotfi, H. (2015). Geopolitical Analysis of Afghanistan-Iran Relations; Challenges and Opportunities. *Journal of Greater Khorasan*, 6(19), 76-57. **[In Persian]**
- Moghadass, A. (2021). Investigating the causes and contexts of the Taliban's return to power in Afghanistan (2015-2021), a three-level analysis. *Journal of Political Sociology of Islamic World*, 9(19), 55-82. **[In Persian]**
- Mousavi, M., and Ghanbari, S. (2021). The soft power of the Islamic Republic of Iran in Afghanistan (2001-2020). *Soft power Studies*, 10(2), 277-308. **[In Persian]**
- OmidPoiur, S., and Najafi Sayar, R. (2024). Factors of Taliban's re-establishment of power and requirements of i.r.Iran's confrontation with this group. *Quarterly Journal of Environmental Studies Strategic of the Islamic Republic of Iran*, 8(2), 153-184. **[In Persian]**
- Parhamnia, F. (2021). Exploring the Concept of Scientific Communication in the Chicago School with an Emphasis on the Role of Symbolic Interaction. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 8(26), 157-179. **[In Persian]**
- Rezadoost, K., and Roostami, A. (2018). Analytical - critical review of the opinions and thoughts of Herbert Blumer. *Journal of Afagh*, 2(15), 13-32. **[In Persian]**
- Sajjadi, S.A.Q., and Sirat, M.R. (2024). Common Beliefs and Convergence in the Foreign Policy of Afghanistan and Iran. *Scientific-Research Quarterly Journal of Political and International Studies*, 1(2), 69-87. **[In Persian]**
- Sayar, M. (2023). A look at the Taliban's relations with Iran in the last two years. *Amu*, October, available at: <https://amu.tv/fa/73006/> **[In Persian]**
- Shafiee, N. (2023). From cooperation to competition: an analysis of Iran-Taliban relations. *Political and International Approaches*, 14(4), 35-56. **[In Persian]**